

JEZERO, BREZA I ARHITEKTURA

Pored 60000 jezera, nepreglednih šuma jele, ibora i breze, artičke studeni, dugačkih zimskih noći i ljetnog sunca koje nikada ne zalazi, Finska može u svoju ličnu kartu upisati i niz karakteristika koje su produkt ovih vrijednih nordijaca, obivatelja najsjevernije zemlje na svijetu. Medju tima je svakako njena arhitektura: u odnosu na populaciju, daleko najpoznatija moderna arhitektura na svjetskoj ljestvici. Ova je gotovo poznatija od široko afirmiranog finskog industrijskog dizajna.

Putujući Finskom, stranac neće, barem promatrajući arhitekturu osjetiti njenu daleku prošlost. Samo su neke medijevalne crkve i poneka tvrđja preživjele vrijeme. Rijetki su prostorni ambijenti, građeni iz drveta, najtipičnijeg domaćeg materijala, koji su odoljeli čestom požaru, najvećoj prijetnji svih drvenih konstrukcija. Većinu arhitektonskog fonda čine objekti zadnja dva stoljeća kada su korišteni postojaniji materijali. Uputno je posjetiti Turku - koljevku finske kulture, Olavonlinu - najbolje očuvanu utvrdu u Skandinaviji staru pola milenija, ili poneki gradić poput Poorvoa, da se razbije prvi utisak da je Finska svježje kolonizirana zemlja. Ovdje je često patina vremena zamjenjena neonskom reklamom, Stoga je razumljivo nastojanje Finaca da svaki povjesni ostatak maksimalno očuvaju, a novijem gradjenju da daju primjieran kvalitet.

Ipak, i u finskim gradovima, mada ublaženo, mogu se zamjetiti općesvjetska urbana zla ovog vremena: ponešto anarhičnosti, ponegdje odsutstvo prave poezije i šarma prostora, ali je zacijelo ovdje bolje riješen problem stambenih prostora i prometa no što je to uobičajeno. Kada se upućuje zamjerka urbanoj senzaciji, onda je to zbog toga što nije na nivou koji zna krasiti pojedinačne arhitektonske objekte. Urbanizam ovog stoljeća poprilično je afirmirao soliterne objekte, čime se je tim non-urbanin pristupom razbila čvrsta sprega između kuće i grada. Za period prošlog stoljeća kada je zapravo bio početak intezivnog gradjenja u Finskoj, dominantnija je urbana shema koja je kontrolirala arhitektonski eksces. Godine urbane

različitosti i nemira padaju u vrijeme svjetskog traženja, najboljeg problemi u Finskoj su se akumulirali i zbog nesretnog finsko-sovjetskog rata, kojem je sljedilo brzo poratno gradjenje, s time da je trebalo računati i na 400 000 novoprispjenih ljudi iz napuštenih teritorija.

No blagodati koje će ublažiti eventualni arhitektonski neuspjeh je finški pejzaž: može li nešto biti ružno pored jezera u šumi, između drveća, u snjegu? Finski će arhitekta uvijek kada to bude moguće iskoristiti romansu prirode. Zapravo mnogi puta ^{biti} veliki arhitekta znači ne posjeći stabla, ne zagaditi zrak, ne uprljati vodu.

Sigurno se u finskoj arhitekturi provlače neke teme, a jedna od tih je i odnos prema prirodi. To ovdje nije isključivo arhitektonski fenomen, već dio emocije obična čovjeka koji doživljava prirodu na jedinstven, gotovo mističan način. U rijetko naseljenoj zemlji (15 stanovnika/km²) on je uvijek imao prostora, prirode i samostalnosti. Tek poslije II svjetskog rata, snažan trend industrijalizacije odvuкао je ljude od agrikulturne djelatnosti u gradove k tvornicama, ali je u potsvijesti ostala romantična vizija jezera, tajnovitost šume, sjećanje na individualistički život u direktnoj sprezi s prirodom. Danas polovica finske populacije živi u gradovima i oni će iskoristiti svaki trenutak za odlazak u prirodu koja je raj za rekreaciju i poseban vid slobode. Čak i u gradu je čest prizor da obični ljudi obučeni u sportska odijela trče u parku, uz obalu, pa čak i u prikladnijim ulicama. Jednako potrebi isticanja snage tijela nadzsnagom motora, tu je i potreba vezivanja na elemente prirode koji se još mogu naći u gradu.

Finske prognoze kažu da će tamo, na kraju stoljeća svega četvrtina populacije živjeti u selima, mada je sada slučaj da u zadnjih deset godina u Helsinkiju broj stanovnika opada na račun okolnih naselja koja su više povezana s prirodom. Na principu natrag prirodi nastao je pred desetak godina i slavni vrtni grad Tapiola - 12 km udaljen od Helsinkija. Kod podizanja ovog grada imperativ je bio sačuvati maksimalno prirodu, tako da su njenih dvadesetak tisuća stanovnika dobili jednu sretnu sintezu gradskog i seoskog života. Po uzoru na Tapiolu, a u duhu finske non-urbane

tradicije, podižu se i druga naselja s pretenzijama da svježi zrak, sunce i zelenilo zamjene gradski smog, zasićenost i buku.

Iako se je finska arhitektura afirmirala na svjetskom planu "finski stil" ne postoji kao strogo individualni i originalno vlastiti u smislu formalnih obilježja. Na mnogom području djelatnosti za Fince su veze sa svijetom od najveće važnosti, i fascinantno je kako oni brzo reagiraju. Tako i na području arhitekture, jednom kada uoče dobru ideju bez obzira otkuda ona dolazi, ne čekaju puno da je pametno primjene. Prihvaćajući bjelosvjetske inovacije, oni to ne ponavljaju bez vlastite imaginacije i kreativnog usavršavanja, čime im arhitektura dobiva i još jedan novi kvalitet. Taj dojam oplemenjena refleksa može se pratiti u cijeloj novijoj povijesti njihova gradjenja: Helsinki, grad nastao gotovo u jednom dahu u prošlom stoljeću, gradjen je na sliku i priliku susjednog Petrograda i njihove prijestolnice u to vrijeme. Zgrade vedrih pastelnih boja u mnogome su nalik na one uzduž Neve. Njihov nacional-noromantičan stil početkom stoljeća, koji je nosio mnoge domaće folklorne elemente, tražio inspiraciju u brvnarama Karelije i duhovnu snagu crpio iz narodnog epa "Kalevale", ipak je s druge strane bio veoma povezan s evropskim kretanjima tog vremena - jundgenstilom i art-noveauom. Tridesetih godina funkcionalizam je tamo objeručke prihvaćen kao i svuda po svijetu, ali je kanaliziran u jednu humaniju arhitekturu no što su mnoge tipične moderne zgrade slične ili istovjetne pojavnosti na raznim meridijanima. Dodavajući tim svjetskim arhitektonskim pristupima ponešto vlastite intime koja je dolazila iz sjevernjačkog podneblja, nastala su i velika imena finske i svjetske arhitekture: Engel, Saarinen, i nedavno preminuli Alvar Aalto.

Daleko gore na sjeveru zime su beskrajno duge, oštre i mračne, a potom kao nagrada dolaze ljetni mjeseci - festival ponoćnog sunca. To ja kažem nagrada, jer Finac neće nikada doživjeti svoju zimu kao nepogodu, niti će ga -30°C zaustaviti od njegove svakodnevnog rabote. Zima neće otjerati niti radnike s gradilišta: jednakim intezitetom se gradi, s malim povećanjem troškova od 5 - 10%. Mnogi kažu da je Finac stekao "sisu" (popularna finska

rječ za upornost, izdržljivost i neodustajanje od teškoća), u sauni kamo odlazi barem jednom tjedno da se žari na temperaturi od 80° pa do čak 140°C. S tom izdržljivošću utkanu u njegovu narav on pristupa životu i svim njegovim pojavama na svoj način postojane upornosti. Ali ostaje čudak kada se prekomjerno napije, ne da bi vas zamarao vlastitim pričama, već da podgrije ljudski kontakt koji trezvena rezerviranost drži previše službenim. Čudak je i kada se dešavaju samoubistva koja su u ovoj zemlji statistički pri samom vrhu. Čudjenje bi izazivala i finska arhitektura koja se uspjela nametnuti svjetskoj sceni, kada se nebi znalo koliko joj pažnje i ozbiljnosti Fini poklanjaju.

Lenko Pleština

tel.442-630